

Петар Милојевић

археолог

Сокобања

НАЛАЗИ РАНОВИЗАНТИЈСКОГ НОВЦА НА ГРАДИНСКИМ ЛОКАЛИТЕТИМА У АЛЕКСИНАЧКОЈ КОТЛИНИ

Апстракт: Рад се бави анализом три градинска локалитета у Алексиначкој котлини током рановизантијске епохе на основу досадашњих сазнања из литературе, археолошких рекогносцирања и случајних налаза новца.

Кључне речи: Градине, рановизантијска епоха, Љиљаче, Витковчки Градац, Липовачки град, кованице, VI век.

Мирно функционисање римских насеља у областима јужног поморавља узнемирила су померања варварских народа, још средином III века. Почетак алармантне ситуације наговестио је продор Гота, који су после неколико рушилачких акција заустављени у битци код Наиса 269. године.¹ Наредна, све чешћа пробијања римског лимеса као и сама криза у Царству², довели су до напуштања равничарских слабо брањених насеља.

Спорадично насељавање безбеднијих локација почиње са првим озбиљнијим померањима варварских народа на територији Царства, током друге половине IV века.³ Све већа несигурност кроз читав следећи

1 Waston, 2003: 215.

2 Хришћански писац Кипријан из III века наводи жалбе својих савременика на путеве који су постали опасни због разбојника и мора која су се испунила гусарима (Сургијанус, Ad Donatum 6). Безбедност комуникација постигнута у I и II веку, поново је изгубљена у III веку, што је ометало нормално функционисање провинција (Maškin, 2002: 523).

3 Године 375. Хуни су прошли кроз "врата народа" и потиснули Готе, који се уз допуштење цара Валенса досељавају у Тракију. Убрзо долази до оружаног устанка придошлица, који се окончава катастрофалним поразом римске војске у бици код Хадријанопоља 378. год., где је погинуо и сам цар Валенс (Ammianus Marcellinus, Historiae, 31). Последице ове катастрофе осећаће се у Источној Царству још читав век, док ће Западно Царство под притиском ових тешкоћа потпуно пропасти (Острогорски, 1978: 72).

век допринела је да се велики број Ромејских насеља нађе у оквирима утврђења подигнутих на брдским положајима погодним за одбрану.⁴

До почетка VI века концепт античких градова биће радикално промењен. Формална градска обележја нису више тако значајна, а у први план избијају одбрамбена архитектура, црквене зграде, преноћишта за путнике, ретке терме и хореа.⁵

Тренд обнове старих и изградње нових утврђења постаје нарочито популаран током Јустинијанове владавине.⁶ Тада овакав дефанзивни систем доживљава свој пуни процват, па се широм Илирика нижу утврђења смештена на природно заштићеним положајима. Присутни су различити облици фортификација, од једноставних кула и станица, преко мањих утврђења до правих утврђених градова са једном или више озиданих цркава.⁷ Готово по устаљеном правилу таква брда су у народној топономици запамћена под називима Градиште, Градац или Град.

ГРАДИНСКИ ЛОКАЛИТЕТИ У АЛЕКСИНАЧКОЈ КОТЛИНИ

Пракса насељавања брдских терена није заобишла ни алексиначку котлину. Поред видних архитектонских и других трагова са градина из околине Алексинца, потврду о постојању рановизантијских слојева пружају и случајни налази новца из приватних колекција.⁸

Љиљаче је доминантно и јасно издвојено брдо у локалном пејзажу реке Моравице која на овом месту улази у њену Бованску клисуру. Како се брдо налази на самом излазу из села Бовна у правцу Сокобање, мештани га често називају Бованско брдо или Градиште. Иначе уз западни обод Љиљача изграђена је брана, којом је оформљено Бованско језеро (1978. год.). До изградње бране река Моравица је са три стране

4 Saradi, G.H., 2006, 464.

5 Ciglenečki, 2009: 206.

6 Прокопије [554](#). објављује дело у шест књига Περὶ Κτισμάτων о грађевинским подухватима из времена Јустинијана у којима је наведен позамашан списак обновљених или новосаграђених утврђења на територији Илирика.

7 Пример града на високом и тешко приступачном побрђу са чак пет базилика је Градина на планини Јелици код Чачка (Milinković, 2010).

8 Кованице које су анализирани у раду, уступљене су аутору љубазношћу чланова Српског нумизматичког друштва "Сокоград" из Сокобање, Милована Пантића и Саше Стевановића.

окоживала подножје брда, чинећи тако природну препреку за потенцијалне освајаче. При врху брда дуго су стајали зидани остаци фортификације, од којих се најбоље очувао зид са северне стране чија је висина на једном месту била око 2 m.⁹ Нажалост, данас на локалитету нису видљиви грађевински објекти, али је уочљива велика количина расутог камења, опека и малтерног шута.¹⁰

Положај брда са надморском висином од 340 m, пружа изванредан поглед на почетни део Бованске клисуре и некада плодну долинску област реке Моравице, данас потопљену Бованским језером, тако да је Бованско градиште одувек било незаобилазни контролни пункт на релацији Алексинац-Сокобања. Поред овог путног правца који је пролазио кроз Бованску клисуру, до краја XIX века се навелико користило и тзв. Јерски пут¹¹ који је заобилазећи клисуру избијао преко западног побрђа у долину Моравице надомак Љиљача, одакле је ободом сокобањске котлине дужио даље до Видина.¹²

Неки истраживачи¹³ антички *Via Militaris* и путну станицу *Praesidium Pompeii*, везују за област на излазу Моравице из бованске клисуре у близини рушевина средњовековног града Болвна. Античка збирка Народног музеја у Крушевцу чува налаз од 27 бронзаних кованица III-IV века из села Бовна, али без икаквих ближих података о околностима налаза. Збирка обухвата примерке од цара Аурелијана, преко Константина и Лицинија до Валентинијана I. Овај налаз Д.Рашковић повезује са постојањем комуникације која је преко јужног обода Мојсињских планина повезивала Алексиначку и Крушевачку котлину.¹⁴

Налази новца са Љиљача дају одређен увид у хронологију овог подручја, а колекцију чине: фолис (сл.2) и полу-фолис (4) Јустина I, док је Јустинијан I заступљен са једним фолисом (13) и једним варваризованим тремисом (10)¹⁵. Најмлађи новчић је Јустинијанов
9 Спирић, 1995: 86.

10 Податак прикупљен на терену током рекогносцирања локалитета Љиљаче 2014. године, у склопу пројекта „Археолошка проспекција Алексиначке општине“ који се изводи у сарадњи Археолошког института у Београду и Завичајног музеја Алексинац.

11 Име „Јерски пут“ је запамћено у народу јер су се њиме кретали Ужичани (Јере=Ере) када су путовали за Зајечар (Дакић, 1967: 85).

12 Дакић, 1967: 85.

13 Јиричек, 1959; Ердџановић, Николић, 1899; Костић, 1969; Шкриванић, 1974.

14 Рашковић, 1998: 185.

15 Византијски новчани систем утицао је на Вараварске државе и околне народе да устале праксу ковања новца по узору на византијске кованице. Разлоге за имитирање

фолис (13), кован у Константинопољу, а према реверсној ознаци XXX датује се у 556/7 годину.

Витковачки Градац је смештен на ниском побрђу уз леву обалу Јужне Мораве недалеко од села Витковца. Иако незнатне надморске висине, заравњени врх Градца (284 m) има идеалну стратешку позицију. Пажљиво одабран положај брда, поред тога што пружа изванредан преглед готово читавог алексиначког Поморавља, представља и изузетан контролни пункт на две оближње, важне комуникационе тачке, а то су ушће Рибарске реке и улазни део Сталаћке клисуре. Стратешки значај Градца је потврђен у завршним акцијама српско-турског рата 1876 год., када су са овог положаја српске снаге одбиле један од одлучујућих напада Махмудове бригаде.¹⁶

Слично као у Липовцу, у подножју Витковачког градишта смештена је парохијска црква св. Нестора, која је обновљена 1870. године на месту неке старије грађевине.¹⁷ На трагове старијег објекта указују подаци из турског пописа урађеног 1572. године, где се наводи насеље Витковце у чијој близини се налази манастир Северин¹⁸ и његова два калуђера који плаћају спахији порез од 260 акци.¹⁹ Данашња грађевина има основе базиликне форме, који по свом дизајну подсећају на основу Богородичине цркве код Куршумлије²⁰, цркве у Клисури код Ниша²¹ и базилици „Е“ на Царичином граду²².

Један од најранијих истраживача Градца, Михајло Ризнић, поистовећује локалитет са средњовековним Градцем на Морави²³, али напомиње да основе града указују на „трагове римских руку“. Приликом његове посете на теменим ивицама градишта могла су се распознати три реда зидина у трапезној основи, прављених од тесаног камена, сиге и опеке.²⁴

или „фалсификовање“ новца треба тражити како у самој вредности новца, тако и у политичким, пропагандним, економским и другим циљевима варварских владара (Grierson, 1982: 77-83).

16 Каниц, 1989: 130; Ђокић, 1997: 230-232.

17 Думић, Ђокић, Стевић, 2006: 28-39.

18 Манастир Северин је вероватно касније назван Св. Нестор.

19 Крушевачки дефрет № 567, (појединачни попис из 1572).

20 Стричевић, 1953: 179-198.

21 Оршић-Славетић, 1935-1936: 173; Кондић, Поповић, 1977: 158.

22 Кондић, Поповић, 1977: 135-139.

23 Познатог из литературе као престоница Немањиног брата Страцимира са храмом Свете Богородице Градачке.

24 Ризнић, 1891: 48-50.

Феликс Каниц је на северним падинама Градачког брда у близини моста на Морави, видео старе зидине средњевековног насеља Зарна, чије се постојање помиње све до XVIII века.²⁵

Тихомир Ђорђевић је на основу личног запажања претпоставио да је дуж леве обале Јужне Мораве пролазила једна деоница римског пута.²⁶ То је могла бити траса пута која је од Сталаћа пратила леву обалу Ј. Мораве све до ушћа Топлице²⁷, или траса која се ободом Мојсињских планина код ушћа Рибарске реке спуштала у долину Ј. Мораве, повезујући тако Крушевачку са Алексиначком котлином.²⁸ У прилог томе остало је упамћено да је на потезу “Код друма”, неких 800 m од цркве Св. Нестора, по причању очевидаца све до 1950. године стајао ваљкасти камени стуб (вероватно миљоказ) висине око 50 cm и пречника 35 cm, са неколико очуваних римских слова.²⁹

Народни музеј у Крушевцу је у више наврата (1995-1999) вршио детаљна рекогносцирања утврђења, приликом чега је прикупљан обиман керамички материјал, који се грубо може поделити по периодима на следећи начин: 5 % касна антика (IV век), 90 % рана византија (VI-VII век) и 5 % средњи век (X-XII век). Поред керамичких налаза музеју су познати и налази новца из IV и VI века, док је из средњег века забележен само један налаз билон аспарон трахеја Манојла Комнена.³⁰ Налаз фибуле у облику крста такође се може датовати на основу аналогича у VI век.³¹ Током поменутих рекогносцирања на површини тврђаве могла су се уочити два реда бедема и утврђени акропол у средини, са контурама једне веће одбрамбене куле на североисточној страни.³²

Данас се на градачком брду запајају само бледи обриси североисточног бедема, док је у самом центру акропоља запажен један врло упечатљив ископ трагача за драгоценостима. Заправо, реч је о бунарастом тунелу (ширине око 1,2m), који је прокопан кроз тврду кречњачку основу брда у дубини од преко 10 m.³³

Колекција рановизантијских кованица пронађених на овом локалитету представљена је са: једним фолисом Анастасија (сл.1), по једним фолисом (7) и полуфолисом (8) из периода заједничког ковања 25 Каниц, 1989: 109.

26 Ђорђевић, 1894: 132-137.

27 Думић, Ђокић, Стевић, 2006: 35-36.

28 Рашковић, 2002: 59-64; Рашковић, 2003: 59-67.

29 Думић, Ђокић, Стевић, 2006: 30.

30 Народни музеј Крушевац, 2000: 20.

31 Тошић, Рашковић, 2009: 188; Народни музеј Крушевац, 2000: 20

32 Рашковић, 1998: 181.

33 Запажања са проспекције Алексиначке котлине 2014. год.

Јустина и Јустинијана, једним тремисом Јустинијана (11) и једним фолисом Јустина II и Софије (16). Најмлађи комад ископан је у Никеји током пете године владавине цара Јустина II тј. 570/1 год.

Липовачки град је познат из неколико писаних извора³⁴ као саставни део српског властелинског комплекса са замком на брегу, пећином испосницом под његовим литицама и црквом Св. Преображења. Читав комплекс се налази у атару села Липовца по коме је град и добио име.

За положај утврђења изабрани су кршевити обранци при јужном подножју врха Лесковик, недалеко од извора Светостефанске реке. Остаци фортификације прате конфигурацију побрђа које се састоји из неколико каскадно наслаганих кречњачких гребена. Са ових истурених позиција постојала је одлична прегледност на читаву долину Светостефанске реке до њеног ушћа у Мораву.

Смештен на месту изузетне природне лепоте липовачки град је привлачио пажњу најранијих истраживача овог подручја³⁵. Неки од аутора који су се бавили анализом трасе *Via Militaris*-а видели су на месту овог града античку *Grampianu* или *Rappianu*³⁶, док су други били мишљења да је ова станица била смештена 6-7 километара јужније, у близини данашњег села Добрујевца³⁷.

Археолошким истраживањима³⁸ уочени су трагови још једног утврђења, чија се површина и време изградње не могу повезати делимично очуваним зидинама Липовачког града, познатог из историјских извора. Заправо, током проспекције локалитета М. Поповић је запазио већу концентрацију осутог камена са срушених бедема који се настављају изван простора до кога су могле стићи рушевине замка из XIV-XV века. Ретки налази керамике, уочени на тој прилазној падини

34 Град помиње Константин Филозоф у житију Деспота Стрефана (Јагић, 1875: 139); једно писмо које је из Новог Брда упућено влади Дубровачке републике (Lorga, 1899: 139-140); такозвани „*Германов натпис*“ из 1398/9 године је у ствари фрескопис од 25 речи на порталу изнад западних врата манастира.

35 Каниц, 1860; Милићевић, 1876; Драгашевић, 1877;

36 Јиричек, 1959; Ердѣљановић, 1899; Костић, 1969; Шкриванић, 1974.

37 Драгашевић, 1877: 33-37; Зиројевић, 1970: 33.

38 Заштитна археолошка ископавања вршена искључиво у манастирском комплексу, изведена су сарадњом Археолошког института у Београду и Завода за заштиту споменика културе у Нишу; започета су 1972. године, а потом настављена 1974-76. год., под руководством Р. Љубинковића (Љубинковић, 1973). Проспекцију Липовачког града као и ревизију археолошке документације са поменутих ископавања обавио је М. Поповић током 2002. године (Поповић, 2002).

се према својим особинама могу датовати у VI век. На овај период указују и случајни налази касноантичког новца, којих је према казивању мештана било у југоисточној зони брда.³⁹ Приликом археолошких ископавања у манастирском кругу константовани су спорадични налази рановизантијске керамике, као и један налаз фибуле која се поуздано може датовати у VI век.⁴⁰ Јасан културни слој није било могуће јасно дефинисати, јер је већи део простора североисточно од цркве уништен радом каменолома⁴¹.

Претпоставку о постојању ранијег рановизантијског утврђења на јужним обронцима Лесковика потврђују и налази новца са овог локалитета: фолис Јустина I (3) кован у Цариграду, полуфолис (5) и пентанумијум (6) истог владара, затим један солид (9), полуфолис (14) и минимал од 8 нумија (15) са ликом Јустинијана, полуфолис Тиберија (17) и фолис Маврикија (18). Интересантан је врло оштећен оновремени фалсификат тремиса (12) који на основи од сребра има златну превлаку. Овим налазима новца може се придодати и налаз Јустинијановог пентанумијума (518-527) пронађеног на оближњој локацији, званој Рудине.⁴² Најмлађи, Маврикијев фолис (18), кован је у Константинопољу 586/7 године. Поред налаза новца, индикативна је и колекција од пет кружних бакарних плочица са приказима крстова, христограма и монограма у позитиву (сл. 19,20,21,22).

РАНОВИЗАНТИЈСКИ НОВАЦ СА АНАЛИЗИРАНИХ ГРАДИНА

Како се анализирани узорак рановизантијског новца састоји од свега 18 кованица, јако је смело говорити о интензитету и времену престанка циркулације новца на поменутих локалитетима. Интересантно је навести да најмлађе кованице са сваког од анализираних локалитета, имају своје аналогije са датумима похрањивања неких скупних налаза новца из јужне и источне Србије.

Тако би се најмлађи новчић са Љиљача (556/7) могао повезати са

39 Поповић, 2002: 165.

40 Љубинковић, 1973: 124-125; Поповић, 2002:165.

41 Радом каменолома који је СО Алексинац 1970. отворио за своје грађевинске потребе уз стене код изворишта Липовачког потока, неколико десетина метара од манастирске цркве, уништио је или оштетио читав простор североисточно од цркве са насеобинским траговима и остацима некрополе (Поповић, 2003: 161).

42 Поповић, 2003: 166

судбином похрањивања оставе из Малог Голубиња на ушћу Поречке реке. Најмлађи новчић из оставе емитован је у Антиохији 556/7 године. Владислав Поповић је похрањивање ове оставе повезао са пожаром који је изазвала велика инвазија Зеберганових Кутригура 559 год.⁴³ Продор, који су описали Агатија и Теофон, десио се током зиме када је кутригурска коњица прешла залеђени Дунав и крећући се преко Мезије и Скитије угрозила и сам Цариград.⁴⁴

Најмлађи примерак из Витковачке колекције се може повезати са серијом остава, честих у Румунији⁴⁵, Србији и Грчкој⁴⁶, које илуструју инвазију Склавина која се одиграла 571. године. Са истом последњом годином ковања откривене су четири оставе из Царичиног Града и једна из околине Пирота.⁴⁷

Уколико би се најмлађа кованица са Липвачког града, узела макар и хипотетички као *terminus post quem* за престанак циркулације рановизантијског новца у Алексиначкој котлини, онда би се разлог настале кризе могао повезати са операцијама Авара дуж Дунава и Тракије током последње деценије VI века. Што би се могло повезати са ситуацијом која је прекинула проток новца у рановизантијским градовима попут Саладума (592/3)⁴⁸, Хајдучке воденице (589/0)⁴⁹ и Прахова (588/9)⁵⁰.

Досадашња литература је говорећи о анализираним локалитетима већу пажњу посвећивала или периоду антике или периоду развијеног средњег века, док је рановизантијска епоха готово у потпуности запостављана. Недовољна истраженост не допушта неку дубљу дискусију о стању у региону током рановизантијске епохе, тако да презентовани налази новца пружају крајње скромне али хронолошки осетљиве доказе, довољне да се поуздано потврди коришћење утврђења током VI века.

43 Поповић, В., 1981: 111-126; Поповић, В., 1984: 84.

44 Баршић, 1955: 77-78; Рајковић, 1955: 219.

45 Топалу 567/8 год. (Dimian, 1957: 191-192).

46 Солун 568/9 год. (Metcalf, 1976: 50-51) ; Тасос 571/2 (Picard, 1979: 453)

47 Поповић, В., 1984: 86-88.

48 Петровић, 1984: 133.

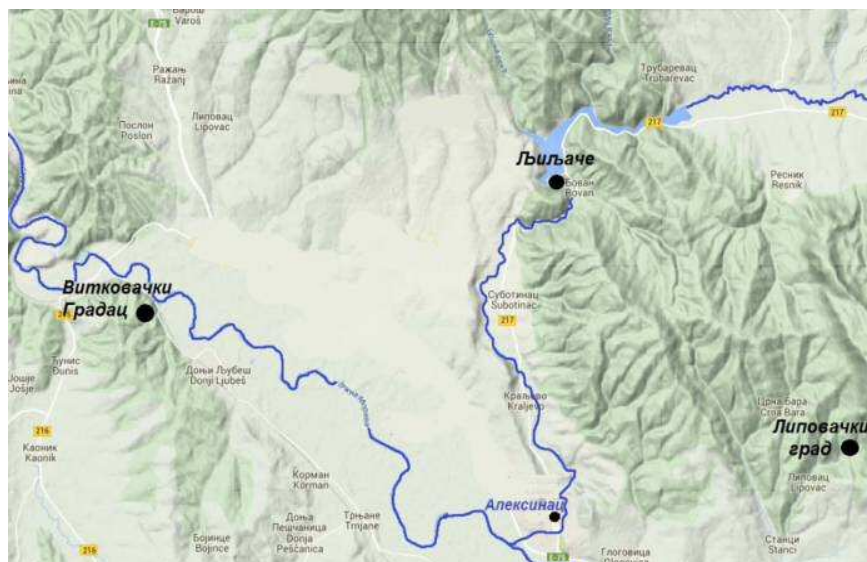
49 Јовановић, 1984: 330.

50 Јанковић, 1981: 65-74.

Заступљеност новца из узорка са градина у Алексиначкој котлини

	Љиљаче	Липовачки г.	Градац Витков.	Укупно
Анастасије	/	/	1	1
Јустин I	2	3	/	5
Јустин/Јустинијан	/	/	2	2
Јустинијан	2	4	1	7
Јустин II	/	/	1	1
Тиберије	/	1	/	1
Маврикије	/	1	/	1
Укупно	4	9	5	18

Сл. 1. Положај анализираних градина у Алексиначкој котлини

Findings of Early Byzantine Coinage on Gradina Sites in Aleksinac Valley

Summary

We have analysed early Byzantine fortifications through our knowledge from literature, archeological geophysical prospecting and accidental findings of coinage. The literature, so far, has paid more attention to the Classical era and the period of the High Middle Ages when talking about the analysed sites, almost completely neglecting the early Byzantine period. Due to insufficient exploration and poor material evidence from sites, it is difficult to go into a deeper discussion of the situation in the region during the early Byzantine epoch. Since we are limited to accidental findings of coinage, we are only able to present very humble and chronologically sensitive proof, sufficient enough to give sustainable evidence of using the fortifications in the 6th century.

КАТАЛОГ**АНАСТАЗИЈЕ (491-518)**

1. Æ Folis (Prečnik 33 mm, težina 17.90 g)

RV: **DN ANASTASIVS PP AVG** car u profilu sa zvezdom na ramenu

AV: Veliko **M** levo i desno od slova zvezde, gore †, dole Γ

Oznaka kovnice: **CON** – Konstantinopolj

Mesto nalaza: **Gradac - Vitkovac**

ЈУСТИН I (518-527)

2. Æ Folis (Prečnik 32 mm, težina 15.40 g)

AV: Bista cara **DN IVSTINVZ PP AVG** slovo **S** je u natpisu napisano obrnuto Z.

RV: Veliko **M** u sredini gore †, dole Δ, sa leve strane zvezda, sa desne slovo **C**;

Oznaka kovnice: **ANTIX** – Antiohija

Mesto nalaza: **Ljiljače – Bovan**

3. Æ Folis (Prečnik 33 mm, težina 16,00 g)

AV: Bista cara **IVSTINVS PP AVG**

RV: Veliko **M** levo i desno od slova zvezde gore † dole €

Oznaka kovnice **CON** (Konstantinopolj)

Mesto nalaza: **Lipovački grad**

4. Æ ½ folisa (Prečnik 25 mm, težina 9.00 g)

AV: Bista cara **DN IVSTINVS PP AVG**

RV: Veliko **K** sa leve strane dugi krst sa desne strane **B**

Mesto nalaza: **Ljiljače – Bovan**

5. Æ ½ folisa (Prečnik 26 mm, težina 9.70 g)

AV: Bista cara **IVSTINVS PP AVG**

RV: Veliko **K** u sredini, sa leve strane dugi krst, desno Γ

Mesto nalaza: **Lipovački grad**

6. Æ Pentonumijum (Prečnik 11mm težina 1.70g)

AV: Bista cara **DNIVSINVSPPAVG**

RV: Hristogram, levo od njega grčko delta Δ, u suprotnom kraju dve tačke.

Mesto nalaza: **Lipovački grad**

ЈУСТИН И ЈУСТИНИЈАН (4.април-1.август 527)

7. Æ Folis (Prečnik 31 mm, težina 16,95 g)

AV: **DN IVSTIN E IVSTINIAN PP AV** bista Justina I u profilu

RV: veliko **M** levo zvezda desno †

Oznaka kovnice: **CON**

Mesto nalaza: **Gradac - Vitkovac**

8. Æ ½ folisa (prečnik 25 mm, težina 9.60 g)

AV: **DN IVSTIN E IVSTINIAN P AV**

RV: Veliko **K** sa leve strane slova † sa desne **Є** dole zvezda

Kovnica: Konstantinopolj

Mesto nalaza: **Gradac - Vitkovac**

ЈУСТИНИЈАН (525–548)

9. Solid, (prečnik 20 mm, težina 4,39g)

AV: **DN IVSTINIANVS PP AV** bista cara sa oklopom

RV: **VICTORIA AVGGG** anđeo u desnoj ruci drži izduženi †

Oznaka kovnice: **CONOB**

Mesto nalaza: **Lipovački grad**

10. Tremisis, (Prečnik 15mm, težina 1,52g.) (Varvarsko kovanje u ime cara)

AV: **DN IVSTNIANVS PP AVG** (nedostaje slovo **I** posle **T**)

RV: **ВІСТОПІА АВГВІТОПІВА** (regularno: **VICTORIA AVGVSTORVM**)

Oznaka kovnice: **СОІОВ** (**N** napisano kao ćirilicno **И**)

Mesto nalaza: **Ljiljače – Bovan**

11. Tremisis, (Prečnik 17 mm, težina 1,50 g.)

AV: **DN IVSTINIANVS PP AV** bista cara u profilu

RV: **VICTORIA AVGSTORUM** viktorija u levoj ruci drži globus sa krstom
Oznaka kovnice: **CONOB**

Mesto nalaza: **Gradac - Vitkovac**

12. Tremisis - „falsifikat“, preko srebranog odliva zlatna folija

AV: **DNIVSTINIANVS PPAVG** (jako oštećen natpis)

RV: **VICTORIA AVGGG** anđeo u desnoj ruci drži lovorov venac, a u levoj krst na globusu

Mesto nalaza: **Lipovački grad**

13. Æ Folis (Prečnik 30 mm, težina 14.60 g.)

AV: **DN IVSTINIANVS PP AVG** anfas cara, u desnoj ruci drži krst na globusu.

RV: Veliko **M** levo **ANNO** desno uzdužno napisano **XXX**

Oznaka kovnice: **CON**

Mesto nalaza: **Ljiljače - Bovan**

14. Æ ½ folisa (prečnik 21 mm, težina 7.80 g)

AV: Bista cara koji drži krst na globusu **DN IVSTINIANVS PPAVG**

RV: Veliko **K** sa leve strane slova **ANNO** sa desne **XX** gore †

Oznaka kovnice: **NI** (Nikomedija)

Mesto nalaza: **Lipovački grad**

15. Æ 8 numija (prečnik 18 mm, težina 3.10 g)

AV: **DN IVSTINIANVS** bista cara okrenuta na desno.

RV: **AHP** iznad **H** zvezda.

Mesto nalaza: **Lipovački grad**

ЮСТИН II (565-578)

16. Æ Folis (prečnik 28 mm težina 10.90 g)

AV: **DN IVSTINVS PP AVG** car i carica na prestolu

RV: Veliko **M** levo **ANNO**, desno Ч, gore †, dole **B**

Oznaka kovnice: **NIKO**

Mesto nalaza: **Gradac - Vitkovac**

ТИБЕРИЈЕ II КОНСТАНТИН (578–582)

17. Æ ½ folis (prečnik 18 mm, težina 5.90 g)

AV: **DN TIB CONSTANT PPAV** car Tiberije levo i carica Anastazija desno.

RV: Veliko **K** sa leve strane **ANNO** iznad krst, a sa desne strane Ч

Oznaka kovnice: **TES**

Mesto nalaza : **Lipovački grad**

МАВРИКИЈЕ (582-602)

18. Æ Folis (prečnik 28 mm težina 10.90 g)

AV: **DN MAVRC TIB PPAV** bista cara koji u desnoj ruci drži dugi krst.

RV: Veliko **M** sa leve strane **ANNO** iznad krst desno Ч

Oznaka kovnice: **CON**

Mesto nalaza : **Lipovački grad**

ЛИТЕРАТУРА

Веселиновић, Б. М. (1939), Свети Роман, Свети цар Константин, Ниш.

Dimiani, I. (1957), Câteva descoperiri monetare bizantine pe teritoriul RPR, Studii și cercetări numismatice, I. Société Numismatique Roumaine.

Димић, О., Ђокић, Н., Стевић, М. (2006), Планина недосањаних снова или Свети Нестор код Витковца, Посебна издања, књ. 1, Пројекат „Духовна историја Поморавља“, Историјски архив, Крушевац.

Драгашевић, Ј. (1877), Археолошко-географска истраживања, Гласник СУД, књ. 45. Београд.

Grierson, P. (1999), *Byzantine Coinage*, Dumbarton Oaks Library and Collection, Washington, D.C.

Ђокић, Н. (1997), Завршница рата 1876, у Од Делиграда до Делиграда 1806-1867, Зборник радова са научног скупа одржаног 30/31.10.1996 у част великих годишњица, СО Алексинац и Друштво алексинчана у Београду, Београд.

Ердељановић, Ј., Николић, Р. (1899), Трговачки центри и путеви по српској земљи у средњем веку и у турско доба, Београд.

Јагић, В. (1875), Константин Филозоф и његов живот Стефана Лазаревића Деспота Срскога, Гласник Српског ученог друштва 42. Београд.

Јанковић, Ђ. (1981), Подунавски део Аквиса у VI и почетком VII века, Археолошки институт, Грађа 5., Београд.

Јиричек, К. (1959), Војна цеста од Београда за Цариград и Балкански кланци, Зборник Константина Јиричека I, САН посебна издања, књ. CCCXXVI, Одељење друштвених наука, Нова серија, књ. 33. Научно дело, Београд.

Зиројевић, О. (1970), Цариградски друм од Београда до Софије (1459-1683), Зборник историјског музеја Србије бр. 7, Београд.

Јовановић, А. (1984), Хајдучка Воденица, касноантичко и рановизантијско утврђење, Старинар XXXIII-XXXIV. Археолошки институт Београд.

Каниц, Ф. (1889), Србија земља и становништво од римског доба до краја XIX века, Друга књига, 4. издање оригинала из 1909. год., Српска књижевна задруга, Београд.

Кашић, Д. (1972), Црква у Крушевачком крају до Првог српског устанка, у Крушевац кроз векове, Зборник реферата са симпозијума, Народни музеј Крушевац.

Костић, М. (1969), Алексиначка котлина, Зборник радова Географског института “Јован Цвијић”, књ. 22, Београд.

Marcellinus, A. (1986), *Roman History, Books 27-31.*, Volume III., translation by: [Rolfe, C.J.](#), Loeb Classical Library, Harvard University Press, London.

Metcalf, D.M. (1976), *The copper coinage of Thessalonica under Justinian I.*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien.

Милинковић, М. (2010), Градина на Јелици. Рановизантијски град и средњовековно насеље, Београд.

Lorga, N. (1899), *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle*, II, Paris-Bucarest.

Петровић, П. (1984), Саладум, римско и рановизантијско утврђење на ушћу потока Кожица, Старинар XXXIII-XXXIV. Археолошки институт Београд 1984.

Роповић, В. (1981), *Une invasion slave sous Justin II inconnue des sources écrites*, Нумизматичар бр.4. Народни музеј Београд и Српско нумизматичко деуштво, Београд.

Поповић, В. (1984), Мале и расуте оставе рановизантијског бронзаног новца у Србији. Нумизматичар бр. 7. Народни музеј Београд и Српско нумизматичко друштво, Београд.

Поповић, М. (2002), Липовац – трагови средњовековног властелинског боравишта. Саопштења XXXIV. Београд.

Народни музеј Крушевац (2000), Рановизантијска утврђења у крушевачком окружју, Крушевац.

Рашковић, Д. (1998), Рекогносцирање античких локалитета и комуникација на подручју Мојсињских и Послонских планина, Гласник Српског археолошког друштва, бр. 14. Београд.

Рашковић, Д. (2002), Рановизантијски археолошки локалитети и комуникације у ширем крушевачком окружју, Трећа југословенска конференција византолога, Крушевац-Београд.

Рашковић, Д. (2003), Историјска географија античког периода у крушевачком крају, Годишњак Историјског архива Крушевац, Расински анали 1/2003., Крушевац.

Ризнић, М. (1891), Старине у планини Мојсињи и околини -

Старе цркве по Мојсињи, Старице VIII, 1-2, Београд.

Saradi, G. H. (2006), *The Byzantine City in the Sixth Century*. Literary Images and Historical Reality, Athens.

Стричевић, Ђ. (1953), Рановизантијска црква код Куршумлије, Зборник радова Византолошког института САН 2, Београд.

Campbell, P. (2013), *The Complete works of Saint Cyprian*. Evolution Publishing.

Шкриванић, Г. (1974), Путеви у средњовековној Србији, Туристичка штампа, Београд.

Watson, A. (2003), *Aurelian and the third Century*. London and New York: Routledge.

